

JUSTÍCIA

••• La querella pels cooperants espanyols morts a Rwanda destapa la relació entre guerra i negoci

L'hora de la veritat

•• TXELL CENTENO*

El passat 6 d'abril l'Audiència Nacional espanyola va admetre a tràmit la querella criminal per la mort de dos cooperants catalans i set d'espanyols a Rwanda. La querella té el suport del candidat a premi Nobel de la pau i president de la Fundació S'Oliver Juan Carrero, del premi Nobel de la pau Adolfo Pérez Esquivel, de la congressista afroamericana Cynthia McKinney, de quinze particulars més, de sis associacions, de tres ajuntaments i de la Federació de Comitès de Solidaritat amb l'Àfrica Negra a Espanya.

Amb l'admissió a tràmit, s'ha obert la possibilitat no solament de jutjar els autors materials d'aquests crims, sinó també de portar davant la justícia els veritables cervells —més enllà dels polítics locals— del genocidi de congoleseos i de rwandesos. Els autors de la querella van aplegar més suport i van constituir el Fòrum Internacional per a la Veritat i la Justícia a l'Àfrica dels Grans Llacs, que ha realitzat investigacions profundes i ha aportat documentació abundant i proves sobre els interessos comercials que passen per l'explotació dels riquíssims recursos naturals de la zona. Els denunciants aporten noms particulars i d'empreses occidentals, principalment canadenques i americanes, que paguen altes comissions i aporten armes per alimentar els conflictes de la zona, a canvi de concessions d'explotació de les mines de coltan (columbita-tantalita) i d'altres recursos naturals valuosos.

La querella criminal presentada té tres nivells de denúncia: en primer lloc, la mort de Joaquim Vallmajó Sala (missioner), Servando Mayor García, Julio Rodríguez Jorge, Miguel Ángel Isla Lucio, Fernando de la Fuente de la Fuente (tots maristes), Maria Flors Sirera Fortuny, Manuel Madrazo Osuna, Luis Valtueña Gallego (tots de Metges del Món), Isidro Uzcudun Pouso (missioner), Carmen Olza (religiosa) i José Ramón Amunárriz (missioner), tots ells morts a la zona en diferents circumstàncies sempre violentes. Per la mort d'aquests cooperants espanyols s'imputen diversos càrrecs políticomilitars, entre ells el general Kayumba Nyamwansa, cap de la Intel·ligència Militar durant la guerra; el coronel Kwahama Jackson Muta-bazi, adscrit al DMI de Byumba; el

coronel James Kabarebe, màxim responsable de les operacions en la invasió del Zaire per Rwanda; tres coronels i altres militars.

Multinacionals involucrades

En un segon nivell, la querella imputa més càrrecs políticomilitars pel genocidi de congoleseos i de rwandesos. En un tercer nivell s'hi denuncien crims de guerra i de pillatge i és en aquest nivell on s'imputen 85 empreses de diversos països occidentals, principalment multinacionals americanes i canadenques, com American Mineral Fields, Barrick Gold Corp., Zinnco, Rwanda Metals (filial de capital americà), Cabot Corp., però també d'europes, com la mateixa Bayer A. G. de Suïssa. Aquestes imputacions estan avalades per les investigacions exhaustives del denominat Grup d'Experts que es va constituir a les Nacions Unides, que aporten proves i documentació aconseguïdes de testimonis directes dels mateixos països africans i de nombroses organitzacions i entitats internacionals.

La complexa trama dels conflictes de la regió dels Grans Llacs africans, encapçalada pel conflicte de Rwanda —el genocidi de 1994 va costar un milió de morts i es comptabilitzen més de tres milions de refugiats—, ha estat llargament analitzada per diferents experts en els darrers anys. Segons el zairenc Mbuyi Kabunda Badi, doctor en relacions internacionals per la Universitat Complutense de Madrid, la regió viu un enfrontament ètnic alimentat pels països colonitzadors, una "tutsificació de Rwanda i Burundi pels colonitzadors alemanys i belgues, per raons d'administració colonial, que va aniquilar qualsevol forma de consciència nacional en aquests dos països amb la consegüent dicotomització de la vida política entre hutus i tutsis, manipulada pels integrismes ètnics postcolonials".

Guerra i negocis

Aquest expert situa "l'ordre territorial, de ciutadania i de reivindicació de identitats, sobre un rerefons de lluita per la supervivència" com el principal factor que va desencadenar el conflicte de la regió. Però, més enllà de les responsabilitats històriques occidentals, els querellants han volgut rascar aquesta crosta d'excuses sociopolítiques i han destapat un entramat d'intercanvis d'interessos amb noms de particulars i d'empreses occidentals que alimenten el conflicte per assegurar-se les explotacions dels recur-

sos naturals. El Grup d'Experts "té indicis i proves per afirmar que durant el mandat del difunt president Laurent Kabila, el Govern de la República Democràtica del Congo havia ofert incentius forts consistents a accedir als recursos minerals i la seva gestió i explotació".

La documentació inclou una anàlisi exhaustiva dels costos del conflicte, amb un càlcul comptable del cost de cada partida de les despeses de la guerra i xifres dels pressupostos destinats per cada govern de la regió. S'hi demostra que els números no quadren i que "les despeses militars són molt superiors a les partides suposadament assignades a aquestes despeses". El Grup d'Experts arriba a la conclusió que "existeix un vincle entre l'explotació dels recursos naturals de l'RDRC i la continuació del conflicte". L'informe principal determina tres mitjans principals de finançar aquesta guerra: 1) la compra d'armes i d'equipament mitjançant el pagament directe; 2) l'intercanvi: armes per concessions mineres, i 3) la creació d'activitats conjuntes. En el càlcul comptable apareixen algunes de les empreses que s'ha demanat imputar, com a pagadores de grans quantitats de diners a canvi de concessions d'explotacions mineres (principalment coltan, coure i diamants), de fusta i d'altres recursos naturals. També s'hi esmenten "pagaments fets per individus per la protecció que el Front Patriòtic Rwandès dóna als seus negocis, pagaments directes a la Coalició Congoleseca per a la Democràcia-Goma, impostos recaptats per l'Oficina del Congo (Congo Desk)". L'exemple de l'Exèrcit Patriòtic Rwandès és un dels que s'analitzen en la investigació, i demostra que els 63 milions de dòlars del pressupost de defensa no poden cobrir ni de lluny el cost de la seva presència a l'RDRC, que es comptabilitza en uns 51,6 milions, calculant una base mínima de 25.000 soldats, sense tenir en compte les municions. L'informe afirma que "l'exèrcit de Rwanda estava important, per via de l'empresa de capital americà Rwanda Metals, almenys 100 tones de coltan el mes", i estima que "pot haver obtingut almenys 20 milions de dòlars el mes" de benefici.

Diàleg per la pau

La documentació determina que "les economies de Rwanda i d'Uganda s'han beneficiat del conflicte en diversos graus, a diferència de les d'Angola i de Namíbia". També s'hi destaca que el cas de Zimbabwe "és un cas es-

pecial, en vista del potencial d'obtenir concessions que s'atribueixen a les companyies de la mateixa Zimbabwe".

En el cas dels rebels, com el Moviment per a l'Alliberament del Congo, la Coalició Congoleseca per a la Democràcia-Goma o el CCD-Moviment d'Alliberament, l'informe explica que compren l'equipament i les armes a Kampala, a homes de negocis i comerciants, i que "aquests tractes consisteixen a donar-los oportunitats de desenvolupar activitats comercials o concedir-los un permís d'explotació minera, a canvi del subministrament d'algun material militar". S'hi esmenta l'exemple d'un negociant que va demanar una concessió per explotar una mina de diamants, i a canvi va donar uniformes i mitjons confeccionats a Uganda. A la regió oriental de l'RDRC o a Kigali, però, tot comerciant que vulgui comprar diamants ha de pagar un 5%, i a la zona controlada pel CCD-Goma es paga un percentatge similar. El Grup d'Experts que ha portat a terme aquesta investigació, i segons cita un dels informes, "està d'acord amb el president Paul Kagame que el conflicte de la República Democràtica del Congo és una guerra autofinançada".

Les morts dels cooperants van ser atribuïdes inicialment a rebels hutus, però els querellants demostren que hi ha altres responsables més enllà dels executors dels crims i asseguren que només descobrint tot l'entramat es pot arribar a saber la veritat, i només la veritat pot ajudar a resoldre el mateix conflicte i fer tornar la pau entre els hutus i els tutsis. A l'abril i al maig de 2004 es va iniciar a Mallorca un diàleg interrwandès, en què hutus i tutsis integrats en diferents associacions a la diàspora es van trobar a Estellés i es van comprometre a "un diàleg que apunti a contribuir a la creació d'un clima de confiança entre les ètnies per aconseguir una pau duradora a Rwanda i a la regió dels Grans Llacs". Pròximament s'està organitzant una segona trobada a Catalunya. Mentrestant, la querella ha estat admesa a tràmit, cosa que ha obert una nova porta d'esperança. I també continua governant el Front Patriòtic Rwandès, format per tutsis i autor de moltes de les matances portades a terme des del 1990, "fomentades per actors internacionals i multinacionals" i de les quals els cooperants assassinats van ser "testimonis incòmodes".

*Periodista ambiental